

**КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСНА РАДА  
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ  
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ  
до практичних занять  
з освітнього компонента  
«Сучасна українська літературна мова»**

**Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»**

**Спеціальність 013 Початкова освіта/А3 Початкова освіта**

**м. Олександрія, 2024р.**

Укладач Юлія Кісеєва, викладач гуманітарних дисциплін, викладач вищої кваліфікаційної категорії

## **СХВАЛЕНО**

Протокол засідання циклової комісії викладачів  
гуманітарних дисциплін та іноземних мов  
Олександрійського педагогічного  
фахового коледжу імені В.О. Сухомлинського  
29.08.2024 № 1

## ЗМІСТ

|                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1.ВСТУП.....                                                                   | 4  |
| 2. ІНСТРУКЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ( І курс<br>ІІ семестр).....   | 5  |
| 2.1. Інструкція щодо проведення практичного заняття №1 .....                   | 5  |
| 2.2. Інструкція щодо проведення практичного заняття №2.....                    | 6  |
| 2.3. Інструкція щодо проведення практичного заняття №3.....                    | 8  |
| 2.4. Інструкція щодо проведення практичного заняття №4.....                    | 10 |
| 2.5. Інструкція щодо проведення практичного заняття №5.....                    | 12 |
| 2.6. Інструкція щодо проведення практичного заняття №6.....                    | 14 |
| 3. ІНСТРУКЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ( ІІ курс<br>ІІІ семестр)..... | 18 |
| 3.1. Інструкція щодо проведення практичного заняття №1 .....                   | 18 |
| 3.2. Інструкція щодо проведення практичного заняття №2.....                    | 20 |
| 3.3. Інструкція щодо проведення практичного заняття №3.....                    | 22 |
| 3.4. Інструкція щодо проведення практичного заняття №4.....                    | 24 |
| 3.5. Інструкція щодо проведення практичного заняття №5.....                    | 25 |
| 3.6. Інструкція щодо проведення практичного заняття №6.....                    | 27 |
| 4. ІНСТРУКЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ( ІІІ курс<br>ІV семестр)..... | 28 |
| 4.1. Інструкція щодо проведення практичного заняття №1 .....                   | 28 |
| 4.2. Інструкція щодо проведення практичного заняття №2.....                    | 30 |
| 4.3. Інструкція щодо проведення практичного заняття №3.....                    | 33 |
| 4.4. Інструкція щодо проведення практичного заняття №4.....                    | 36 |
| 4.5. Інструкція щодо проведення практичного заняття №5.....                    | 38 |
| 4.6. Інструкція щодо проведення практичного заняття №6.....                    | 40 |
| 4.7. Інструкція щодо проведення практичного заняття №7.....                    | 42 |
| 5.СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                            | 45 |

## **Вступ**

**Практичне заняття** – це форма організації навчання, пов'язана з самостійним виконанням студентами практичних робіт.

**Головна мета практичних занять** – практичне застосування сформованих умінь і навичок, узагальнення та систематизація теоретичних знань, засвоєння елементарних методів дослідницької роботи, застосування отриманих знань на практиці.

**Основними завданнями практичних занять є:**

- формування у студентів практичних навичок, розвиток умінь застосувати теоретичні знання практично, залучення студентів до експериментального підтвердження теоретичних положень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків.

Практичні заняття проводяться після вивчення теми, а також можуть випереджати її вивчення, створюючи дослідно-експериментальний образ теоретичного матеріалу, що передбачається вивчити.

Засобом управління діяльністю студентів під час проведення заняття є інструкції, що містять:

- правила та послідовність дій;
- термінологічні поняття;
- порядок виконання завдання;
- контрольні запитання з теми;
- список рекомендованих джерел.

Основне завдання курсу «Сучасна українська літературна мова» полягає у тому, щоб дати студентам необхідні теоретичні знання, навчити виконувати різні види мовних розборів, допомогти їм оволодіти лексичними, орфографічними, граматичними та стилістичними нормами сучасної української літературної мови.

## І курс II семестр

### Практичне заняття № 1

**Тема.** Випадки подвоєння і подовження приголосних в українській мові

**Мета:** у процесі виконання письмових завдань та вправ закріпити уміння правильно визначати подвоєння та подовження, записувати слова з ними; розвивати самостійність студентів, уміння добирати, аналізувати дидактичний матеріал, робити висновки, збагачувати словниковий запас, формувати в здобувачів освіти здатність використовувати досягнуті обов'язкові результати навчання на практиці; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

#### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.
4. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
5. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
6. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
7. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640 с.

**Термінологічні поняття:** звук, фонетика, фонологія, склад, відкритий склад, закритий склад, наголос, логічний наголос, постійний наголос, рухомий наголос, голосні та приголосні звуки, подвоєння й подовження приголосних.

**Завдання1.** Від поданих слів утворіть споріднені слова з подвоєнням чи подовженням приголосних. Поясніть причини подвоєння. З виділеними словами складіть речення.

Кінь, глибина, весна, дякувати, вікно, борода, **година**, мазь, молодь, поміч, **віти**, промінь, **зелень**, річ, район.

Завдання 2. Із підручників української мови для 2 класу випишіть речення, в яких були б слова з подвоєними приголосними. Поясніть, в якому обсязі учні початкових класів вивчають цю тему.

Завдання 3. Запишіть слова фонетичною транскрипцією.

Весілля, підборіддя, відділ, відлуння, балконний, багатоводдя.

Завдання 4. З-поміж поданих слів випишіть слова з подовженими приголосними.

Підборіддя, роззява, зілля, відмінник, відділ, відлуння, віддзьобати, переживання, запитання, вислання, натхнення, безвладдя, віддубасити, лимонний.

Завдання 5. Запишіть слова, вставляючи пропущену літеру

Покликан..я, безсмерт..я, бездога..ний, невин..ий, повноліт..я, повніст..ю, наван..я, нездолан..ий, вихован..ість, узбереж..я, вічніст..ю, вогнян..ий, вогнен..ий, роздоріж..я, самовіддан..ий, папорот..ю, багатомільйон..ий, священ..ий, радіомовле...ня, шален..ий, незлічен..ий, мудріст..ю, щаст..я, Іл..я, лист..я, напружен..ість, озброєн..ість, стат..ей, молод...ю.

## Практичне заняття № 2

**Тема.** Фонетичний аналіз слова

**Мета:** в процесі виконання письмових завдань та вправ закріпити вміння правильно визначати звуки та букви, виконувати фонетичний аналіз слів, транскрибувати тексти, формувати в здобувачів освіти здатність використовувати досягнуті обов'язкові результати навчання на практиці; розвивати вміння здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

**Список рекомендованих джерел:**

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.

2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.
4. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
5. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
6. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
7. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640с.

**Термінологічні поняття:** фонетика, фонологія, звук, склад, відкритий склад, закритий склад, наголошений склад, наголос, вільний наголос, постійний наголос, рухомий наголос, логічний наголос, активні та пасивні мовні органи, артикуляційна база мови, голосні звуки, приголосні звуки.

Завдання 1. Запишіть слова фонетичною транскрипцією..

Байка, квітень, пуща, шовк, гіркий, гудзик, кігті, мій, джерело, бульйон, підживити, вогнище, бджола, розумний, голубка, льох, віддзеркалює, ходжу, плащ, сільський.

Завдання 2. Запишіть уривок із поезії І.Франка фонетичною транскрипцією.  
Я бачив дивний сон: немов передо мною безмірна, і пуста, і дика площа.

Завдання 3. Виконайте повний фонетичний аналіз слів  
Сім'я, льон, в'яз, джміль, щільно.

Завдання 4. За поданою характеристикою встановіть, якою фонемою є даний звук. Складіть схему класифікації голосних.

1. Голосний переднього ряду, високо-середнього піднесення, нелабіалізований.
2. Голосний заднього ряду, середнього піднесення, лабіалізований.
3. Голосний заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізований.
4. Голосний переднього ряду, середнього піднесення, нелабіалізований.
5. Голосний переднього ряду, високого піднесення, нелабіалізований.

6. Голосний заднього ряду, високого піднесення, лабіалізований.

Завдання 5. Доберіть слова, в яких би букви я, ю, є позначали один звук.

### Практичне заняття №3

**Тема.** Вживання апострофа та м'якого знака

**Мета:** повторити складні випадки правопису м'якого знака й апострофа, формувати правописні орфографічні вміння, удосконалювати уміння знаходити та виправляти орфографічні помилки у писемному мовленні; розвивати в здобувачів освіти вміння здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, здатність спілкуватися рідною мовою під час вивчення освітнього компонента; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу сприяти вихованню у студентів поваги до рідної мови, а також відчуття її краси як основи естетичного виховання.

#### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).
5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>

8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** звук, фонетика, орфографія, орфограма, фонетичний, морфологічний, традиційний (історичний) та диференціюючий принципи української орфографії.

Завдання 1. Розбийте слова на три групи згідно з трьома правилами вживання апострофа.

Лук'янівка, подвір'я, пів їдальні, двох'ярусний, забур'янений, Лук'янченко, пів ящика, пан'європейський, міжгір'я, Мін'юст.

Завдання 2. Замість крапок поставте, де треба, апостроф.

Різдв..яний, зав..язь, круп..яний, присв..ята, крем..яний, знічев..я, зобов..язаний, грав..юра, дерев..яний, мавп..ячий, кав..ярня, львів..янин, надр..язати, слов..янський, солов..їний, безправ..я, брукв..яний, в..єтнамка, в...язка, г..юрза, прем..єра.

Завдання 3. Замість крапок поставте, де треба, м'який знак, поясніть правила його вживання.

Бас..кий, Ірпін..ський, різ..блений, пот..мянілий, бояз..ко, близ..кий, ковз..кий, слиз..ко, власний..кий, їдален.., Уман..щина, в'яз..кий, спіл..ні, камін..чик, промін..чик, мен..ший, тон..ший, шіст..надцять, п'ят..десять, близ..кіс..ть, бур.., Хар..ків.

Завдання 4. Замість крапок поставте, де треба, апостроф, поясніть правила його вживання.

Повір..я, сер..йозний, міжгір..я, Лук..янчук, підгір..я, матір..ю, кур..йозний, забур..янений, валер..янка, Гур..ївка, між..ярусний, зв..ялити, В..яземський, Солов..йов, Св..ятослав, сім..янин, обов..язок, б..юро, полум..яніти, запам..ятати, торф..яний, медв..яний, сап..янці, моркв..яний, арф..яр, черв..як, присв..ячений, в..юнкий.

## Практичне заняття №4

**Тема.** Вживання великої букви

**Мета:** повторити складні випадки правопису великої букви, формувати правописні вміння, удосконалювати вміння вживати велику букву в писемному мовленні, формувати в здобувачів освіти здатність використовувати досягнуті обов'язкові результати навчання на практиці; розвивати вміння здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).
5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М.Я.Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** звук, фонетика, орфографія, орфограма, фонетичний, морфологічний, традиційний (історичний) та диференціюючий принципи української орфографії.

Завдання 1. Відновіть всі назви та правильно їх запишіть.

Школа, тролейбусна зупинка площа свободи, міський залізничний вокзал, станція, київ, київський залізничний вокзал, станція Метрозокзальна, станція метро либідська, центральний автовокзал, міжнародний аеропорт бориспіль, аеропорт париж-орлі, місто париж, ейфелева вежа, собор паризької богоматері, тріумфальна арка, набережна ріки сени, палац-музей лувр, вулиця Єлисейські поля, готель дю комерс.

Завдання 2. Записати правильно відгадки.

1. Усесвітньо відомий казкар, автор казки «Червоний Капелюшок». 2. Французький мислитель, композитор, педагог, письменник, автор роману «Нова Елоїза». 3. Ще один відомий француз, його ім'я ви всі добре знаєте. Це вигаданий герой — літературний персонаж. Він був четвертим товаришем бравих мушкетерів.

Завдання 3. Знайти і пояснити випадки диференційованих написань малої і великої букви.

1. Гей, ти ж, Земле моя золота! Перед ким, перед чим завинила єси? (І. Багряний). 2. Вже одних колядників забрали воїни, других — сира земля, треті стали дідами, а й досі віриться, що в твоєму дворі, біля тебе, стояли з одного боку місяць, з другого — ясна зоря... (М. Стельмах). 3. З дією Місяця на Землю пов'язують і припливи та відпливи, їх регулярність (3 журналу). 4. Я застигаю біля тата, але трохи й вірю, що на дорозі... може об'явитися з мішком за плечима Дід Мороз і підійде до нас (М. Стельмах). 5. Любив, їдучи на возі з луку, дивитися, лежачи, на зоряне небо (О. Довженко). 6. Ще над твоїм Великим Лугом, в твоїм степу іде за плугом чужинець — хитрий мамоніт (М. Філянський). 7. Поклала мати коло хати маленьких діточок своїх; сама заснула коло їх (Т. Шевченко). 8. З усіх два слова: «Мати» і «Вітчизна» — існують звичу тільки в однині (Б. Олійник). 9. І приходив до нього Вовк-сіроманець, Медвідь-набрідь, Рак-неборак — приходили в гості до нього (В. Свідзинський). 10. У глибину моря спадають метеори з тих пропастей, де в тьмі іскрить Великий Віз (В. Бобанський). 11. До тебе, Батьківщино — земле вічна, ведуть усі стежки й усі дороги (Б. Антонович). 12.

Один за одним зникли дні, і їх п'ятьма, і їх вогні, і розгорта для всіх племен свою чергу — останній день (М. Філянський). 13. Ой, збирала Маргаритка маргаритки на горі. Розгубила маргаритки Маргаритка у дворі (Народна творчість).

Завдання 4. З довідки дібрати ім'я, записати відновлений фразеологізм та пояснити його значення.

1. Без ... й вода не освітиться.

2.... з себе корчить.

3.Язиката...

4.Бити, як ... козу.

Довідка. Хвеська, Гриць, Івана Іванович, Сидір.

Завдання 5. Творче завдання.

Розшифрувати назви міст: Жито і мир; Петро, Дніпро; Микола; Іван Франко.

## Практичне заняття №5

**Тема.** Правопис префіксів та суфіксів

**Мета:** повторити та узагальнити знання студентів про правопис префіксів та суфіксів, закріпити й удосконалити відповідні орфографічні навички; розвивати здатність спілкуватися рідною мовою під час вивчення освітнього компонента, вміння здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

**Список рекомендованих джерел:**

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).

5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. 7.Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** суфікс, префікс, звук, фонетика, орфографія, орфограма, фонетичний, морфологічний, традиційний (історичний) та диференціюючий принципи української орфографії.

Завдання 1. Прочитайте, вставте правильну літеру. З виділеними словами складіть речення і запишіть. Підкресліть граматичну основу в них.

Пр..завзятий, пр... спокійно, пр...чудово, пр... дивний, Придніпров'я, пр... мовляти, пр... класти, пр...бути, передвиборний, пр... біявлений, п..р..віряючий, п..р..каз, п..р..двесняний, передбачити.

Завдання 2. Визначте, в яких словах виділені частини є префіксами, а в яких належать до кореня. Запишіть по 3-4 слова кожної групи. Поясніть правопис префіксів.

Принцип, приємний, пристрій, привілей, придорожній, прибудилося; преміальний, прекраснодушний, премудрість, передній, преса, предки, предмет, передвечірній, представити.

Завдання 3. Перепишіть, вставляючи букви; виділіть префікси, поясніть їх правопис і значення. З усіма словами усно складіть словосполучення.

Пр..хороший — пр..хорошити, пр..глухий — приглушений, пр..малий — пр... меншений, пр..добрий — пр..добрити, пр..білий — пр..білити, пр...тихні — пр..тихий, пр..гіркий — пр..гіркий, пр..мудрий — пр...мудрість, пр..світлий —

пр..світити.

Завдання 4. Гра «Хто більше».

Від кожного з поданих дієслів утворіть якомога більше слів з різними префіксами.

Сіяти, класти, бути, нести, просити, тягти, м'яти.

Завдання 6. Поділіть слова вертикальними рисками в тих місцях, де можливий перенос. Назвіть технічні правила переносу.

І.С. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, тов. Гончаренко, тт. Ковальчук і Петренко, академік І.К. Білодід, Михайло Панасович Стельмах, І.К. Карпенко –Карий (Тобілевич), 1980р., 50кг, 200 га, 3-й, 7-го, вид-во «Вища школа», ф-т, т-во, повісті «Бригантина», акад. Л.В. Щерба, і под., та, ін., С. Руданський.

Завдання 7. Розкриваючи дужки, напишіть правильно слова. Поясніть правила написання слів разом і через дефіс.

(Екс)-чемпіон, (жовто)гарячий, крає(вид), (чотирикімнатна, (дво)ярусний, (сміттє)збірник, (пів)Києва, (пів)огірка, (паро)плав, (дев'яносторічний, (вело)перегони, (мото)ролер, (фото)кардіографія, (тонно)кілометр, (лейб)медик, (максі)спідниця, (Вовчик)Братик, (агро)культура, (північно)східний, (будинок)музей, (альма)матер, (ракета)носій, (сон)трава, (сі)мінорний, (лікар)онколог, (міні)футбол.

Завдання 8. Прочитайте сполучники, складіть з ними кілька речень.

Для того щоб, тому що, дарма що, тож що, так що, через те що, або ж, адже ж, коли б, хоч би, аніж, також, ніж, адже, наче, нібито, однак, якщо, щоб, тобто.

Завдання 9. Прочитайте і спишіть сполучення слів, розкриваючи дужки.

Коли (ж), коли (б), (що)духу, тб(ж), (що)правда, казна(що), будь(що), замість того(щоб), через те(що), тільки(но), але(ж), все ж(таки), тоб(то), через те(що).

## Практичне заняття №6

**Тема.** Правопис слів іншомовного походження. Правопис часток не, ні

**Мета:** повторити та узагальнити знання студентів про правопис слів іншомовного походження та правопис часток не, ні, закріпити та удосконалити відповідні орфографічні навички; розвивати самостійність студентів, уміння добирати, аналізувати дидактичний матеріал, робити висновки, збагачувати словниковий запас, формувати в здобувачів освіти здатність використовувати досягнуті обов'язкові результати навчання на практиці; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

### **Список рекомендованих джерел:**

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).
5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** слова іншомовного походження, орфографія, орфограма, фонетичний, морфологічний, традиційний (історичний) та диференціюючий принципи української орфографії.

Завдання 1. Перепишіть, вибираючи з дужок потрібну літеру.

1. Моря бр(и, і)льянтів — це мова моя, це — мова моєї України (В. Сосюра).
2. Докопатися хочу я: в чому щастя і воля? Пес(и, і) м(и, і)зм — це емоц(и, і)я. Опт(и, і)м(и, і)зм — це є воля! (В. Іващенко).
3. А доля — екзот(и, і)чна, мов кол(и, і)брі — не в канонічних строфах і верл(и, і)брі (Д. Кремінь).
- 4.1 доки рідний край Єг(и, і)шом буде? Коли загине новий Вав(и, і)лон? (Леся Українка).
5. І вже стало клас...чним для нас надбання — європейський с.ндром (М. Дьомін).
6. Відбувається неминуча і невідворотна макдональд..зац..я світу( О. Сенчик).

Завдання 2. Запишіть іншомовні слова у дві колонки: у першу — зі вставленою буквою и, у другу — із буквою і.

С..мптом, тр..умф, ф..нанси, мавр..танський, економ..ка, такт..чний, д..пломант, рекомендац..йний, екв..валент, кред..т, гр..ф, експерт..мент, теор..я, каз..но, єп..скоп, пар.., Ч..каго, б..знесмен, Сомал.., р..тор..ка, аналог..я, гарант..я, вар..ант, єп..лог, Алж..р, гр..м, л..м..т, ф..ксувати, асоц..ац..я, маркетинг, д..лер, маг..стр, ауд..т, арб..траж, статист..ка, естет..ка, еск..з, ф..л..ал, к..ловат, к..пар..с, брати Гр..мм.

Завдання 3. Спишіть слова, уставивши, де потрібно, пропущені букви.

Ан..отація, ан..отація, іл...юзія, ір..аціональний, груп..а, бравіс..имо, Гол..андія, сюр..реалізм, Дік..енс, дис..ертація, ім..ігрант, віл..а, Рус..о, ім...унітет, колон..а, кор..упція, коміс..ія, Гаус.., гаус.., рал..і, ем..ігрант, барок..о, Тек..ерей, баронес..а, ас..амблея, еміс..ійний, конгрес.., інтел..ігент, шас..і.

Завдання 4. Запишіть слова у три колонки: у першу — зі вставленим м'яким знаком; у другу — з апострофом; у третю — без м'якого знака й апострофа.

Профіл.., бюлетен.., біл..ярд, мад..яр, ідал..го, бар..єр, антресол.., прес-пап..є, дос..є, н..юанс, агал..матоліт (дрібнозерниста гірська порода), інтерв..ю, порт..єра, прод..юсер, ад..ютант, ескадрил..я, ф..юзеляж, ал..бом, миш..як, лос..йон, квадрил..йон, б..юро, комп..ютер, пас..янс.

Підкресліть другу букву в кожному слові й прочитайте слова, що є продовженням вислову В.Крищенка «Хто ми в світі без ...?».

Завдання 5. Запишіть речення, виправивши лексичні помилки. Поясніть орфограми в словах іншомовного походження.

1. Вам необхідно написати свою автобіографію. 2. Думу виконувало тріо з трьох виконавців-кобзарів. 3. Уперше він дебютував у віці 15 років. 4. Прейскурант цін нас просто здивував. 5. Давайте поговоримо про перспективи на майбутнє. 6. Сьогодні нам потрібен провідний лідер. 7. Після перегляду вистави глядачі бурхливо аплодували артистам. 8. Не ефективним одягом, а розумом вони полонили нас. 9. На вас чекають несподівані сюрпризи.

Завдання 6. Перепишіть, знімаючи ризик.

Ледареві й ні/кчемі завжди свято. Голова – як казан, а розуму – ні/ложки. Ледачому й лінуватись ні/коли. Ні/хто ні/озвався, ані/засміявся. Ні/хто майстром враз не/став. З пустого в порожнє переливати ні/чого. Як нема пального, трактор ні/до/чого. Їздив ні/з/чим, а привіз воза. Багато з чим піти – ні/з/чим не/вернутись. Ні/кому сама птаха в руки не/летить. Його робота не/ лізе ні/в/які ворота. Красно говорить, та слухати ні/чого. Ні/коли не знаєш, де причаївся заєць. Живий ведмідь своєї шкури ні/за/які гроші не продасть. Не/бери чужого ні/чого й не/боятимешся ні/кого. Де сівач ледащо, там урожай – ні/нащо. Держися в усьому мірі, то не/ матимеш ні/в/чому потреби. Якщо грубо, ні/кому не любо. Камінь угору не котиться ні/в/яку пору. В чужім оці бачить зразу, а в своїм – ні/разу.

Завдання 7. Запишіть у дві колонки слова та сполучення слів:

- у першу — ті, що пишуться з не та ні окремо;
- у другу — ті, що пишуться разом.

Поясніть правопис слів з *не*. Визначте частини мови в словосполученнях.

Не/ріж, не/кричи, не/озорий степ, поки що не/легко, не/забаром, Не/добір, не/подбав, нами не/передбачене, не/зовсім, ні/про/що, не/заПеречне, ні/ким, не/мовбито, не/годен, не/кожен, ні/те ні/се, не/вроздріб, Не/благозвучне, не/досіл, тяжку не/волю, книжка не/прочитана, не/навиворіт, не/п ‘ять, не/дорід, не/навість, не/впоперек; не/коротка, а довга; ні/з/чим, ні/чим, ні/коли, не/до вподоби.

Ключ: За останніми буквами в кожній фразі прочитайте прислів’я. («Живемо не батьками, помремо не людьми».)

## II курс III семестр

### Практичне заняття № 1

**Тема.** Іменник як самостійна частина мови

**Мета:** в процесі виконання письмових завдань та вправ поглибити знання здобувачів освіти про іменник як частину мови, сприяти зміцненню навичок визначення роду, числа, відміни, групи іменників; розвивати спостережливість за мовними явищами, уважність, мовлення, мислення, уміння використовувати правила на практиці; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

#### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).
5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** іменник, загальні та власні іменники, збірні іменники, конкретні і абстрактні іменники, відмінок, незмінювані іменники, способи творення іменників.

Завдання 1. Запишіть іменники в кличній формі. Складіть з ними речення.

Сіячі, друг, хлопець, козак, птах, Ольга, Валентина, пісня, зоря, край, луг, дитина, тато, доня, радість.

Завдання 2. Визначити, до якої відміни належать іменники. Складіть з ними речення.

Поріг, доля, князь, селище, муляр, мати, зброя, кіно, хлоп'я, веселощі, любов, пожежа, дуб.

Завдання 3. Допишіть закінчення іменників у родовому відмінку однини і поясніть їх.

1. Я син свого час., і весь належу сучасникам своїм. 2. На сьогодні я ще більше готовий до написання роман..., ніж сценарі... 3. Було в минулому житті моїх батьків багато нелад..., плач..., темряви й жал... (З те. Довж.). 4. Не стало видно ні хутор..., ні полтавського степового шлях... (Тют.). 5. Із перлистого туман., при яснім моїм вікні устає півсонний ра-нок (Рильськ.). 6. Не стало ватажк..., — товариство немов розкотилось по світу. 7. Вівця не слухає Грицькового покрик., біжить швиденько до зеленого моріжк... (З те. Мирного).

Завдання 4. Визначте кінцевий приголосний основи іменника. Затранскрибуйте слова. Виділені іменники провідмінійте.

Лілея, перемога, площа, історія, межа, п'ятниця, кручі, суддя, стаття, мелодія, сестри.

Завдання 5. Іменники – назви істот та назви неістот – записати у дві колонки.

Земля, сонце, мурашка, Вітер, пісня, соловей, життя, рибина, натхнення, відкриття, личинка, жар-птиця, черевик, мікроб, інфузорія, троянда, колібрі, Дажбог, картина, дівчатко, зіронька, краб, Горбоконик, родина, вечір, читання, суфікс.

Завдання 6. Запишіть іменники в три колонки: ті, що вживаються і в однині, й у множині; ті, що вживаються тільки в однині; ті, що вживаються тільки у

множині.

Сніг, лід, ковзанка, горобина, терен, ковзани, Крим, совість, достатки, танці, вечорниці, білизна, терези, студентство, повість, середовище, жнива, доля, сум, овочі, цукор, вечір, земляцтво, проводи, весілля, граблі, вила, сіни, рушник, вугілля, Прилуки, Ужгород, Японія, Карпати, барви, кущі, консерви.

Завдання 7. Узгодити прикметники з іменниками.

Далек... путь, гостр... біль, барабанн... дріб, холодн... Сибір, широк... степ, сильн... нежить, нов... тюль, зл... собака, вищ... ступінь, закордонн... філія, важлив...теза.

Завдання 8. Випишіть іменники, виконайте їх повний морфологічний розбір

У зерні цім — нові будинки, у нім і шелест книг шовковий і спів дівчат, і сміх — малят.

## Практичне заняття №2

**Тема.** Прикметник як частина мови

**Мета:** узагальнити знання студентів про прикметник; розвивати практичні навички творення ступенів порівняння прикметників та написання складних прикметників, удосконалювати вміння розбору прикметника як частини мови; розвивати вміння здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

**Список рекомендованих джерел:**

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).

5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** прикметник; якісні, відносні, присвійні прикметники; повні та короткі форми прикметників; субстантивація.

Завдання 1. Випишіть прикметники, визначте розряд за значенням.

Життя нашого поета таке дивне, що, слухаючи про нього, можна було б сказати, що це легенда, коли б усе те не діялось перед нашими очима. Мені хотілось і почати повість про поета, як починають казки.

За широкими морями, за лісами дрімучими ще й за горами кам'яними в не нашій, далекій стороні був колись веселий край, розкішний і багатий, заворожений злими людьми, заневолений двома неволями. Одна неволя панська, а друга - царська. 1 жили там рабами в тяжкій чужій роботі заворожені в неволю люди. Світ їм було зав'язано, говорити - заказано, ходили німі...

Завдання 2. Утворити вищий і найвищий ступені порівняння від усіх виписаних якісних прикметників.

Завдання 3. Поясніть, чому подані прикметники не утворюють ступенів порівняння.

Босий, голий, німий, прездоровий, старезний, синій, оранжевий, кислуватий.

Завдання 4. У якому ряду правильно утворені ступені порівняння?

1. Самий рішучий, більш кмітливий;
2. рішучий, більш кмітливіший;

3. найбільш рішучий, більш кмітливий;
4. найрішучий, самий кмітливіший.

Завдання 5. Користуючись таблицями, розкажіть про правопис складних прикметників та утворіть їх від поданих слів.

Червоний, синій; сині очі; перший клас; легка атлетика; первісна община; правий берег; фізика, математика; блакитний, синій; ціла доба; сорок днів; жовтий, гарячий.

Завдання 6. Випишіть прикметники, зробіть розбір як частини мови (2 - 3).

Ранок був безвітряний, тихо пролітала негуста пороша і садок ніби відпочивав у рухливих її тенетах після нічної негоди - жодна гілочка не ворушилася. Із заходу, понад старим, ще довоєнним кукурудзищем майже над самою землею тягло хмари, котрі, як здалося мені, пахло димом, і сонце в прогалинах між ними ледь прозирало крізь холодну імлу - жовте, похмуре, сліпе.

### Практичне заняття №3

**Тема.** Числівник як самостійна частина мови

**Мета:** в процесі виконання письмових завдань та вправ закріпити уміння виконувати повний морфологічний розбір числівника, відмінювати числівники, визначати синтаксичну роль числівників, утворювати кількісні та порядкові числівники; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу, здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

#### **Список рекомендованих джерел:**

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).

5. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.
6. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
7. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
8. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
9. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** числівник; кількісні та порядкові числівники; власне кількісні, неозначено-кількісні, збірні, кількісно-дробові числівники; прості, складні, складені числівники.

Завдання 1. Розкрийте дужки.

Два (стіл, дерево, син, друг); три (учень, студент, кілометр, день); чотири (завдання, гектар, зошит, центнер); п'ять ( метр, громадянин, підручник); два з половиною ( кілограм, метр, мішок, бал); три з четвертю (склянка, літр, центнер, відро).

Завдання 2. Запишіть словосполучення, розкриваючи дужки.

12(відсоток), 23 (рік), 4 (гол), 2375 (студент), 8, 96 (метр), 1,5 (тисяча), 9,5 (очко), 1/8 (фінал), 43 (хвилина), 68 (спроба), 0,6 (секунд), 3 (нічия), 13 (результат), 174 ( бал), 1/16 (кубок), 32(градус), 40 (гравців), 40 млн.(гектар), 3 (напрямок), 100 (група), 65,3 (центнер).

Завдання 3. Провідмініяйте числівники: кількасот, 1000, 180, 311.

Завдання 4. Згадайте прислів'я або скоромовку з числівником, запишіть.

Завдання 5. Виконайте повний морфологічний розбір числівника.

Сімнадцять юнаків мають дипломи учасників обласної олімпіади. Широке

небо неначе кліпало тисячами блискучих очей. Два на сім - чотирнадцять.

## Практична робота №4

**Тема.** Займенник

**Мета:** на основі виконання вправ закріпити вміння студентів визначати розряд займенників; їх синтаксичну роль, відмінювати займенники; розвивати увагу, пам'ять, спостережливість на прикладі мовних явищ, старанність; сприяти вихованню культури мовлення.

### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989с.
4. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
5. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
6. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** займенник, розряди займенника, прономіналізація.

### Завдання 1. Запишіть правильно займенники

Будь (що), чим (небудь), де (від чого), будь (у кого), де ( чого), на чому (будь), де(яких), казна ( котрий), де (з ким), а(ніхто), аби (для чого), ні(чий), де (хто), що ( будь), ні ( на якому), ні (для кого), хтозна (чому), ні (чого), будь ( що), аби (чого), аби ( з чого), хтозна (з чого).

Завдання 2. Перепишіть, вкажіть займенники. Вкажіть, яку синтаксичну роль вони виконують.

Безсмертя - хто поставить на коліна?  
 Хто згасить сонце темрявою хмар?  
 Прийми ж, о мати, слово це від сина,  
 Як генію твоєму чесний дар.  
 Я єсть той, який щоденно на будові, на посту.  
 Батьківщино, ти даєш мені сонце погоже і повітря даєш, і снагу.  
 Не згадати тебе я не можу, отаку, як життя, дороге.

Завдання 3. Провідмініайте питальні займенники хто?, що?

Завдання 4. Складіть у формі питальних речень план до теми «Займенник».

Завдання 5. Складіть опис-портрет товариша, вживаючи займенники різних розрядів.

Завдання 6. Зробіть морфологічний аналіз трьох займенників із запропонованих речень.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками.

Звичаї народу - це ті прикмети, за якими розпізнається народ не тільки у сучасному, а й у його історичному минулому (За О. Воропаєм).

## Практичне заняття № 5

**Тема.** Дієслово як повнозначна частина мови

**Мета:** на основі виконання вправ закріпити вміння студентів визначати перехідні та неперехідні дієслова, вид, спосіб, спосіб утворення дієслів, визначати їх синтаксичну роль; розвивати пам'ять, увагу, спостережливість, зв'язне мовлення, за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу сприяти вихованню у студентів поваги до рідної мови, а також відчуття її краси як основи естетичного виховання.

### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

3. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
4. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
5. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** дієслово, інфінітив, перехідні й неперехідні дієслова, категорія стану, виду, числа, часу й особи дієслова, безособові дієслова, дієвідміни дієслів.

Завдання 1. Визначте перехідні й неперехідні дієслова.

І прийде час, коли ми без тривоги перекуєм на молоти мечі. Ми розвіяли хмари похмурі, щоб над нами сіяла блакить. Світить сонце для нас над землею, даль шумує, як вітер весни. Ми ступаєм один за одним, прислухаємось до мертвої тиші і приглядаємось до білого мороку. За вікном завивали студені вітри, і скрипка дражнилася з нами. Людське око бачить глибоко. Біля сараю чорніла купа дерев'яного вугілля, лежали різні машини.

Завдання 2. Складіть речення, в яких подані дієслова виступали б як перехідні і як неперехідні.

Мазати, пити, варити, шити, копати, рубати.

Завдання 3. Від дієслів доконаного виду утворіть недоконані. Покажіть спосіб утворення.

Лишити, ступити, привчити, розважити, включити.

Завдання 4. Від дієслів недоконаного виду утворіть доконаний.

Їхати, йти, стояти, сидіти, казати.

Завдання 5. Утворіть дієслова наказового способу у 2-й особі однини та в 1-й і 2-й особі множини.

Читають, пишуть, носять, садять.

Завдання 6. Розібрати дієслово як повнозначну частину мови.

Давайте, хлопці, провчимо вражого пана. Згадується Улянці дідова казка. Хто любить паростки кленові, хто діброви молоді ростить, сам достоїш людської любові.

Завдання 7. Визначте, яким способом утворені слова (позначте).

Оббігти, приземлитися, усиновити, достояти, пролетіти, четвертувати, двоїтися, розкріпачувати, обезболювати, знесли, знекровити, згустити.

### Практичне заняття №6

**Тема.** Дієприкметник та дієприслівник як форми дієслова

**Мета:** узагальнити та систематизувати знання студентів про дієприслівник та дієприкметник як форми дієслова, вчити практично визначати дієприкметники активні та пасивні, відмінювати їх, утворювати дієприкметники недоконаного та доконаного виду, закріпити вміння виконувати повний морфологічний розбір дієприкметників та дієприслівників; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу, спостережливість; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

#### Список рекомендованих джерел:

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
1. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
2. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
3. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
4. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** дієслово, дієприкметник, активні та пасивні дієприкметники, дієприслівник, адвербіалізація.

Завдання 1. Від поданих дієслів утворіть активні дієприкметники теперішнього часу.

Конкурувати, іонізувати, карати, існувати, керувати, ізолювати.

Завдання 2. Від поданих дієслів утворіть активні дієприкметники минулого часу:

Почорніти, відлетіти, позеленіти, зів'янути, розтанути, обважніти, посвіжіти

Завдання 3. Від поданих дієслів утворіть пасивні дієприкметники минулого часу.

Лити, валяти, об'їздити, заволокти, вимастити, дерти.

Завдання 4. Зробіть повний морфологічний розбір дієприкметника. Петро дивився на товариша хитрувато прижмуреними очима. Дороги наші мічені вершинами і втратами.

Завдання 5. Від поданих дієслів утворіть дієприслівники.

Знати, працювати, ламати, гойдати, вчити, творити, нагадати, витирати.

Завдання 6. Від поданих дієслів утворіть дієприслівники спочатку недоконаного, а потім доконаного виду

Вишивати, будувати, прикрасити, малювати, дарувати, бавляти, служити, робити.

Завдання 7. Складіть 5 речення з дієприслівниковим зворотами

Завдання 8. Розбір дієприслівника як частини мови.

Відзначаючи народження дитини, рушниками пов'язували кума і куму.

## II курс IV семестр

### Практичне заняття № 1

**Тема.** Прислівник. Структурно-семантичні розряди прислівників

**Мета:** в процесі виконання завдань та вправ поглибити знання студентів про

прислівник як повнозначну частину мови, закріпити уміння визначати розряд прислівників, правильно утворювати ступені порівняння, закріпити уміння виконувати повний морфологічний розбір прислівників; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

### **Список рекомендованих джерел:**

1. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова ; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Український правопис: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
4. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач Полякова Л.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
5. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

**Термінологічні поняття:** прислівник, розряди прислівника, адвербіалізація.

### **Завдання 1.** Запишіть правильно прислівники

(О)баба іч, пра( воруч), ( на) сам перед, на ( прикінці), (поза)вчора, (в)друге, по(одинці), (з)ліва, (с)тиха, (в)ранці, (з)боку, (по)батьківськи, (по)десяте, раз у (раз), будь(коли), тільки(но).

**Завдання 2.** Визначте прислівники в реченнях, випишіть їх разом із залежними словами. Зазначте, яким членом речення виступає кожен прислівник.

*Зразок.* Вони(фіалки) пахнуть ніжно, радісно. Пахнуть(як?) - ніжно, радісно (обставина).

У праці, в співі, рано й пізно, як до землі колись Андрей, ми припадаємо, Вітчизно, тобі до трепетних грудей (Рильськ.). Як парость виноградної лози, плекайте мову. Пильно й ненастанно політь бур'ян. (Рильськ.). Високо вгорі пролітає ескадрилья літаків (Янов.).

Завдання 3. Враховуючи значення прислівників, розподіліть їх за розрядами і запишіть.

Вдвоє, віддавна, вбік, завзято, опівдні, гарно, помалу, навмисно, давно, зосліпу, вниз, згори, наперекір.

Завдання 4. Від поданих прислівників утворіть усі можливі форми вищого і найвищого ступеня. Високо, вузько, багато, дорого.

Завдання 5. Виконайте повний морфологічний розбір прислівника.

Море спить... Високо здіймає груди, схропує сонно, ліниво( Збан.). Бути поетом - це означає: розростатися вшир, пустувати корінь вглиб, підвестися думкою увисочінь. (П. Тичина).

## Практичне заняття № 2

**Тема.** Головні та другорядні члени речення

**Мета:** в процесі виконання письмових завдань та вправ закріпити вміння визначати головні та другорядні члени речення, сформувати вміння розрізняти прості і складені підмети, прості дієслівні, складені дієслівні та складені іменні присудки, визначати способи їх вираження, удосконалювати навички правильно знаходити і визначати присудки різної будови та другорядні члени речення, поглибити знання студентів про обставини, однорідні і неоднорідні означення, додатки, сформувати вміння визначати види обставин, відрізняти однорідні означення від неоднорідних, визначати прямий та непрямий додаток, встановлювати спосіб їх вираження, удосконалювати навички правильно використовувати різні види обставин, означень як в усному, так і в писемному мовленні; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

### Список рекомендованих джерел:

1. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.
2. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
3. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний

курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.

4. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.

5. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640 с.

**Термінологічні поняття:** головні та другорядні члени речення, підмет, прості та складені підмети, прості дієслівні, складені дієслівні та складені іменні присудки, обставина, означення, додаток, однорідні та неоднорідні означення, прямий та непрямий додаток, види обставин.

Завдання 1. У наведених реченнях підкресліть підмет. Вкажіть способи морфологічного вираження підмета.

1. Усі ми дуже дружною своєю (Стеф). 2. Вік прожити - не поле перейти (Нар. тв.). 3. Незабаром Соломія з Остапом простували повз плавні до циганської оселі.(Кац.). 4. Сім відважних бійців ту команду зрозуміли серцем і душею (Лев.). 5. Стави політі медвяним соком (Мал.). 6. Їздові підклали під колеса каміння (Гонч). 7. Тисячне "ура!" сколихнуло податливі набряклі луги (Ст.).

Завдання 2. Спишіть, підкресліть присудок, визначте способи його вираження.

1. Схилялися б над сонною водою беріз плакучих нерухомі віти, у тихий захист вітер би не віяв (Л.Українка). 2. Темні скелі виглядали понуро, а море лежало внизу під сірою поволокою сну. (Кац.). 3. Нехай душа моя голосить (Чуб.). 4.Звідси й бере початок наш Славутич (Збан.).

Завдання 3. Випишіть речення із складеним дієслівником присудком, визначте його морфологічне вираження.

1. До тебе, друг, любов мою незмінну не можу порівняти я ні з чим (В.Сосюра) 2. Летять, пливуть і сурмлять ув імлі шовкові, й жовті, й сизоперні птиці (Мал.).3. Шофер почав скидати на землю важкі мотки дроту (Збан.).4. Відцвітати не хочуть черешневі сади. (Чуб.). 5. Заходом осяяний стояв Тарас Шевченко на горі Чернечій (Швець).

Завдання 4. Перепишіть речення, підкресліть іменний складений присудок, поясніть спосіб морфологічного вираження.

Обличчя героїв спокійні були (Сос.). 2. Поет доби моєї - це борець (Загр.). 3. Ти - поживкла сторінка живої історії (Швець.). 4. Ні дзвінка, ні перерви нема. І

життя - непрочитана книга (Чуб.). 5. Ніч була глибока і сива. Ніч була терпка, ніби слива (Жил.).

Завдання 5. Знайдіть додатки, поясніть, від якої частини мови вони залежать чим виражені. Спишіть речення, підкресліть додатки

1. Пархоменко не міг дочекатися вечора (Панч.). 2. Уздовж Дніпра дув пронизливий вітер і порошив очі чорним пилом (Панч.). 3. Дерево міцне корінням, а людина-трудоим горінням (Нар. тв.). 4. Кажуть, аби лишити свій слід на землі, треба виростити сина й посадити дерево (Б. Ол.). 5. У морозному повітрі пахло вареним, смаженим (Цюгія). 6. Вожатий розповідає про Далекий Схід (Каз.). 7. Двадцять нових автомобілів одержали ветерани нашого міста (3 журн.).

Завдання 6. Прочитайте, знайдіть додатки. Визначте, які з них прямі, а які непрямі.

Один чоловік щодня купував п'ять хлібин. Приятель запитав його, що він з ними

—Одну сам їм, двома борг сплачую, а дві в борг даю.

Здивувався приятель і попросив пояснити, що це значить.

—Який же ти нетямущий! Одну сам їм, двома борг сплачую батькам за те, що вони мене годували, а дві дітям у борг даю — потім вони мене годуватимуть(Афганська казка).

Завдання 7. Перепишіть, підкресліть означення. Визначте, якою частиною мови вони виражені.

Юрко дивився на посаджену позаторік яблуню. Чорно-зелене листя її береться іржавими осінніми плямами. А по весні вона знову викине прозорі жовті листочки й огорнеться білим цвітом. Юрко уявляє квітучу яблуню й посміхається. Обличчя його ясніє, хоч на всіх ще іскряться сльози (3 тв. В.Козаченка).

Завдання 8. Спишіть, підкресліть неузгоджені означення. Визначте, чим вони виражені.

1. На Софії була чорна сукня з коштовної тканини. 2. Озвалася дівчина у вишневому платті. 3. Варвара сідає біля клумби квітів, посаджених її руками. 4. На площу вискочив осідланий кінь без вершника. 5. Одна з куль розбила горщик з борщем. 6. Виднілася хата Македонів. 7. З кущів підліска линуць перші трелі солов'їв (3 тв. А. Шияна).

**Завдання 9.** Знайдіть обставини. Визначте тип їх за значенням та способи вираження.

1. Учитель готується до гарного уроку все життя. 2. Найточніше діти пізнають вашу працю тоді, коли з вашою допомогою вони мислять. 3. Учитель зобов'язаний працювати тільки добре. 4. Учителеві часто ніколи подумати про себе, бо він завжди змушений думати про інших. 5. Часто вихованця легковажно закликати іти за прапором у той час, як цей прапор ніхто не несе. 6. Бути прапороносцем ідеалу, переконливо нести на своєму прапорі вогонь ідеального - ось у чому секрети педагогічного авторитету (з тв. В.О.Сухомлинського).

### Практичне заняття № 3

**Тема.** Синтаксис ускладненого речення

**Мета:** поглибити знання студентів про просте ускладнене речення, розвивати навички правильно розставляти розділові знаки, вміти обґрунтувати їх уживання теоретично, удосконалювати навички конструювати ускладнені речення; формувати в здобувачів освіти здатність використовувати досягнуті обов'язкові результати навчання на практиці; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

**Список рекомендованих джерел:**

1. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с. (Навчальне видання).
2. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
3. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
4. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
5. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640 с.

**Термінологічні поняття:** просте речення, просте ускладнене речення, однорідні члени речення, звертання, відокремлені члени речення, вставні слова та словосполучення.

Завдання 1. Підкреслити однорідні члени речення. Визначити їхню синтаксичну роль та морфологічне вираження.

1. Тоненький струмок диму поволі піднявся над сторожкою, понад віттям дерев та й послався над ними прозорою хмаркою (Гр. Тют.). 2. З грубки пахло жаром, пригорілою картопляною скоринкою та гарячим відпаром дереви (Гр. Тют.). 3. Вода при березі починала каламутитись і жовкнути (Коц.). 4. Дощик нитками плететься, в'ється, сиплеться і ллється по ріллі (Чупр.). 5. Любить він такі ночі без вечірні, і цю тишу, і якусь таємничість, гармонію у всій природі (Гон.). 6. Одшелестіли у пущі дощі, листя останнє упало, сумно і голо чорніють кущі, тоскно й незатишно стало (Лук.).

Завдання 2. Списати, вставити пропущені букви. Знайти однорідні й неоднорідні означення.

1. На жоржини, на троянди ранок чистий, золотистий сипле сльози-діаманти, сипле іскорки п..рлисті (Чупр.). 2. В хаті стояв густий п..р..дсвітанковий морок (Гр. Тют.). 3. Листя зірване торішнє вітром розн.сло (Чупр.). 4. Рожеві, зелені, голубі, оранжеві, білі кольори за..вали світ і п'янили свідомість (Чорн.). 5. З кл..нового пагона зірвався густий передсвітанковий морок (Гр. Тют.). 6. Сп..ваю сік густий з т..рпких морозних грон (Драч.).

Завдання 3. Списати речення, розставивши пропущені розділові знаки. Виконайте синтаксичний аналіз простих речень.

1. І ця пісня і дві тополі і веселка над селом і золотий туман сонця на заході і дощик, що насправді йшов стороною, перевернули душу парубкові (Ст.). 2. Зверху почало щось сіятись чи то дощ чи мряка (Коц.). 3. Кажуть, Довбуш у скелях скарби ховав срібло і золото вуздечки і зброю (Заб.). 4. Не згинуть думи вікові ні наша мова кришталева (Пав.). 5. Що ж, отак і приходить вечір по - лисячому тихо без стуку (Б. Ол.). 6. Грім то затихав то знов озивався десь здалеку (Ле.).

Завдання 4. Побудувати речення, ввівши узагальнюючі слова: все, ніхто, скрізь; звертання: Україно, О мово вкраїнська!, діти, весно-чарівнице; вставні слова: безумовно, головне, либонь, отже.

Завдання 5. Знайти відокремлені члени речення, визначити їх вид, пояснити розділові знаки.

1. Усі були раді приїзду нового учителя, у тому числі Сашко.
2. Петро, спритний і вправний, був упевнений у власній перемозі.
3. Незважаючи на небезпеку, мисливці подалися у ліс.

4. Заспокоївшись, усі повернулися до звичних справ.
5. За браком досвіду, Степан розгубився.
6. Сонце, яскраве і тепле, зігрівало на весняний степ.
7. Селяни, втомлені і згорьовані, поверталися з важкої праці.

Завдання 6. Переписати речення. Вставити, де треба, розділові знаки. Пояснити їх уживання.

Народе мій замучений розбитий, мов паралітик той на роздоріжжі (І. Франко).  
 2. Тільки — життя за життя! Мріє станься живою! Слово коли ти живе, статись тілом пора! (Леся Українка). 3. Ні мій учителю і друже про мене — все це не байдуже (М. Вороний). 4. Видиш брате мій товаришу мій відлітають сірим шнурком журавлі у вирій (Б. Лепкий). 5. Поете Будь собі суддею, і в ночі тьми і самоти (М. Рильський). 5. Так друже дорогий ми любимо одно: старої творчості додержане вино (Микола Зеров).

Завдання 7. Прочитати речення. Дослідити, у яких із них виділені слова є вставними, а в яких — членами речення. Записати речення, розставляючи потрібні розділові знаки.

1. По-перше бурхливий розвиток хімічної промисловості призвів до нестерпного життя в деяких регіонах (В. Кандиба). Дощі йтимуть по перше травня включно (3 газети). 2. Кажуть сніг на полі, хліб у коморі (Нар. творчість). Метеорологи кажуть, що таких дощів навесні не було років двадцять. 3. Осіння ніч короткою здається (Леся Українка). Люди здається не помітили, як почали «пожирати» середовище власного життя.

Завдання 8. Ввести у речення вставні слова.

Природа й досі залишається для нас загадкою. Численні колективи вчених у різних країнах світу працюють над її розгадками. А в давнину вона просто зачарувала людину своїми незвіданими таємницями. В українського народу збереглося багато повір'їв про воду, вогонь, місяць, блискавку тощо. Тут переплелися сонцепоклонницькі вірування, тонкі спостереження, міфи і дійсність. Фольклорні скарби — живий усний музей історії (М. Дмитренко).

Завдання 9. Скласти й записати пари речень так, щоб в одних — подані слова були б вставними, в інших — членами речення. Визначити групи вставних слів за значенням.

Гадаю, справді, на щастя.

## Практичне заняття №4

### Тема. Складносурядне речення

**Мета:** поглиблювати вміння розрізняти складносурядні речення з різними смисловими зв'язками між частинами складносурядного речення, формувати пунктуаційну грамотність, удосконалювати вміння будувати схеми речень, здатність використовувати досягнуті обов'язкові результати навчання на практиці; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу, здійснювати самооцінювання і взаємооцінювання результатів навчання, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

### Список рекомендованих джерел:

1. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.
2. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
3. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
4. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
5. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640с.

**Термінологічні поняття:** складне, складносурядне речення, складносурядні речення з єднальними сполучниками, з протиставними сполучниками, з розділовими сполучниками.

Завдання 1. Визначте види складносурядних речень та смислові значення речень.

- 1.Стояла ніч над землею, і зорі виблискували з темного неба ( П. Мирний).
- 2.Дощ пройшов, і світлі ручаї в синє море виливають воду. ( П. Воронько).
- 3.Самій недовго збитися з путі, та трудно з неї збитися в гурті. ( Леся Українка).
4. Дерево стояло ще голе, однак на віттях його вже починалося життя (Д. Бедзик).
5. Звечора або сама піду на вечорниці, або дівчата понаходять ( П. Мирний).
6. Чи то мені снилось, чи то справді було наді мною ялини зелене крило(М. Нагнибіда).

Завдання 2. Перепишіть, розставляючи потрібні розділові знаки в складносурядних реченнях з єднальним сполучником і. Поясніть пунктограми.

1. Було ще рано. Сині роси зблискували на травах і сонце заспане купалось на левадах. 2. І враз ожило недавнє. Дівчата, завітчані вінками, ведуть хоровод коло зеленого дерева і чарівна пісня шугає над багаттям. 3. Жилава рука Христича міцно стискує долоню Береговця і він з приємністю відчув дружній потиск і чорноземну силу правиці. 4. Юрко увімкнув світло прожектора, і голубуваті пасма зашастали поверх колосся. 5. Пройшло ще кілька хвилин і небесне світило потонуло край неба, заховалася в хлібах. ( 3 тв. І. Цюпи).

Завдання 3. Запишіть замість простих речень складносурядні із сполучником і. Поясніть пунктограми.

1. Коло хати цвітуть чорнобривці. Тягнуться до сонця соняшники. 2. Далі стелиться степ, видніються темні смуги на ньому. 3. Зранку був ще мороз. Білки дерев білили зледеніло. 4. Тоді вона вийшла з хати. Їй почувся знову чийсь голос. 5. Навкруги шелестить трава. Сюрчать коники. 6. З того часу не співала. Не хотілось співати. 7. Там буде тобі добре, сину. Відпочинеш.

Завдання 4. Запишіть, розставляючи потрібні розділові знаки - кому, крапку з комою - у складносурядних реченнях з парними і повторюваними сполучниками.

1. Так само дихало, простором і солоним вітром море і білили вітрила на рибальських човнах і сонячними ранками далекий острів курів хвилями рожевого туману ( Донч.). 2. Сіяло сонце в небесах ані хмариночки та тихо та любо, як у раї ( Т.Ш.). 3. Все зраділо стрічаючи день і день зрадів розцвітаючи ясний теплий погожий ( Мирн.). 4. На столі лежать зошитки малі і роботи час проганяє втому і летять - летять в небі журавлі і дзвенить дзвінок хлопчику малому (Мал.).

Завдання 5. Запишіть, розставляючи потрібні розділові знаки. Зробіть повний граматичний розбір складносурядних речень.

Часом на цій вересневій сині вимитими дзвіночками колихалися грона жолудів або виділявся обрис пташини ( Коц.). 2. Ясно ще осіннє сяє та холодом осіннім вже в повітрі потягає (І. Фр.). 3. Скрізь якась покора в тишині розлита і берізка гола мерзне за вікном ( Сос.).

## Практичне заняття №5

**Тема.** Складнопідрядне речення

**Мета:** поглибити знання студентів про складнопідрядне речення, його будову та засоби зв'язку; навчитися визначати підрядні з'ясувальні, означальні та обставинні частини, позицію їх відповідно до головної частини; розвивати організаційно-контрольні вміння оцінювати роль складнопідрядних речень в текстах; удосконалити творчі вміння моделювати складнопідрядні речення відповідно до мети й обставин спілкування та використовувати їх в усних та письмових висловлюваннях; розвивати пам'ять, зв'язне мовлення, увагу, збагачувати словниковий запас; сприяти вихованню почуття професійного обов'язку, прагнення до фахового вдосконалення.

### **Список рекомендованих джерел:**

6. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.
7. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
8. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
9. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
10. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640с.

**Термінологічні поняття:** складне, складнопідрядне речення, головна і підрядна частина, сполучники підрядності, сполучні слова, співвідносні слова, складнопідрядні речення з підрядною означальною частиною, з підрядною з'ясувальною частиною, з підрядною обставинною частиною.

Завдання1. Випишіть речення із сполучними словами, а потім із сполучниками підрядності.

1. Ні, я не зраджу мрії, що в серці крізь усе життя проніс (О. Корниленко) 2. Він усвідомлював, що слова незнайомця означають щось досить небезпечне (З журналу). 3. Хочеш, я тихенько розповім, як вербиця пісеньку колише в кучерявім листячку своїм (З журн.). 4. Він співав, як співають солов'ї в гаю, натхненно і дзвінко (З журн.). 5. Намалюй мені ніч, коли падають зорі (М.Петр.). 6. Коли хочеш, козаченьку, я піду з тобою (Нар. пісня).

Завдання 2. Перепишіть, визначте вид складнопідрядних речень, засоби зв'язку між головною та підрядною частиною.

1. Я честь віддам титану Прометею, що не творив своїх людей рабами (Леся

Українка). 2. Гора така, що з нею спускалися цілий день ( О. Гонч.). 3. Жаль, що такий малоцікавий автор попався тобі ( М. Коц.). 4. Ви знаєте, як пахне хліб диханням сівача, вогнем безсонних діб ( Л. Забашта). 5. Щастя - од серця, а не од мислі, якою б мудрою вона не була ( Ю. М.). 6. Любити жінку - відкривати світ, де святом зацвітає все буденне ( За тв. М. Синг.). 7. Кому не було добра змалку, не буде й до останку ( М. В.).

Завдання 3. Визначте вид складнопідрядних речень з підрядними обставинними частинами. Поставте питання від головної частини до підрядної.

1. Куди не глянеш, впали чорноземи ( П. Ксенко). 2. Коли копають картоплю, ключ угорі журавлиний рідною мовою кличе у невідомі краї...( М. Рил.). 2. Мій час собі пливе так тихо-тихо, як по ставку пливе сухий листок ( Леся Українка). 4. Щоб добре жити, треба гуртом робити ( Н. тв.). 5. Як дика грушка серед жита біля вкраїнського села, маленька пальма сумовито над полем крону підняла ( М. Рильський). 6. Земля прекрасна тому, що на ній живуть дзвінкоголосі малюки (Ю.Бедзик). 7. Коли весело живеться, до роботи серце рветься ( Н. тв.) 8. Хоч не одного там калічили ті скали, ми далі йшли (І. Фр.). 9. Молоді чорняві скрипалі позакидали назад голови, так що на них ледве держалися шапки (І. Нечуй-Лев.). 10. Народу зібралось дуже багато, чого ніхто не сподівався ( М. Коцюб.).

Завдання 4. Замініть прості речення з дієприкметниковими зворотами складнопідрядними реченнями з підрядними означальними. Поясніть розділові знаки.

1. Причерствілий хліб, принесений орачем увечері додому, найкращий хліб мого дитинства (Ст.). 2. Гола земля, бита крилами вітру, безнадійно сіріла під олив'яним небом ( Коцюб.). 3. На городі цвіла молодод картопля, добре прополота і обгорнена вже двічі ( Шлян.). 4. З широкої веранди, повитої диким виноградом, видно луг, обсаджений вербами ( Донч.).

Завдання 5. Складнопідрядні речення з підрядними обставинними замініть реченнями з дієприслівниковими зворотами.

1. І розказати літня ніч могла б , якби вона уміла говорити. 2. І коли побачили село ми, сизий став і кучерявий ліс, - сонце над покрівлями з соломи підняло полуменистий спис ( З тв. М. Рильського). 3. І тільки тоді, коли опинився в сінях, роздивився свого друга дитячих років ( Ю. Збанацький.). 4. Якби знав де впав, то й соломки б підстелив ( Нар. тв.).

Завдання 6. Зробіть повний граматичний розбір складнопідрядних речень.

1. Калина так хизується красою, що байдуже їй до всього на світі ( Л. Укр.).
2. Степ особливо чарівний тієї пори, коли жита половіють (І.Ц.).
3. Я чув крізь сон, як тихо плаче твоя зоря в моїх очах( І. Драч).

### Практичне заняття №6

**Тема.** Безсполучникові складні речення

**Мета:** поглибити знання про безсполучникове складне речення; з його основними ознаками та змістовими відношеннями між частинами безсполучникових складних речень; розвивати вміння знаходити ці синтаксичні конструкції у висловлюваннях, правильно інтонувати їх, аналізувати будову безсполучникових складних речень, смислові відношення; на основі мовленнєво-комунікативного, дидактичного матеріалу виховувати прагнення саморозвитку та самовдосконалення.

#### Список рекомендованих джерел:

1. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.
2. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
3. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
4. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
5. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640с.

**Термінологічні поняття:** безсполучникове складне речення, безсполучникове складне речення з однотипними частинами та безсполучникове складне речення з різнотипними частинами.

Завдання 1. Спишіть, визначте види безсполучникових речень, смислові відношення між частинами, кількість частин. Поясніть розділові знаки.

- На білу гречку впали роси, веселі бджоли одгули, замовкло поле стоголосе в обіймах золотої мли (М. Рильський).
2. Карпатське сонце в небо йде повільно, світліє тиша між дерев глибока ( В. Ткаченко).
3. Не русалонька блукає, то дівчина

ходить ( Т. Шевченко). 4. І здавалось: розстає сніжинка ( М. Рильський). 5. Погасли вечірні вогні: усі спочивають у сні ( Леся Українка). 6. Брязне клинок об залізо кайданів - піде луна по твердинях тиранів ( Леся Українка). 7. Гляну: а небо - як ти ( В. Сосюра). 8. Говорить - шовком шиє ( Нар. творч.). 9. Зійде сонце - утру сльози, ніхто й не побачить ( Т. Шевченко). 10. Посієш вчасно - зійде рясно(Нар.тв.).

Завдання 2. Сполучникові конструкції замініть безсполучниковими, прослідкуйте, як зміняться розділові знаки.

*Зразок:* На світі все минеться, а правда зостанеться. На світі все минеться — правда зостанеться. [ ] - [ ].

1. Якщо раніше встанеш, більше зробиш.
2. Наука вчить багато, а життя — ще більше.
3. Старі люди кажуть, що два хитрих мудрого не переважають.
4. Діла добрих оновлюються, а діла злих гинуть.
5. Знай, що лише добрий добро у серці має.

Завдання 3. Доповніть речення так, щоб утворилися безсполучникові складні речення. Зважайте на типи змістових відношень між частинами (пояснення подано в дужках).

1. Завжди обирайте найскладніший шлях: ...(причина).
2. Мудрі люди порадили: ... (доповнення).
3. Не забувай: ... (доповнення).
4. Зрубав дерево – ... (умова).

Завдання 4. Запишіть речення, поставте розділові знаки та пропущені букви, де потрібно. Визначте види безсполучникових речень.

Глянеш... в плесі відбиті справжні зорі небесні. (Д.Білоус.) Дес... попід сонцем літаки л...тять лише сліди їх мають білогриво. (М.Самійленко.) Підніми тільки очі у/гору знову станеш ти наче дитя. (М.Богданович.) Квітень виправдовував свою назву весело гомоніли струмки сніг розтанув у полях заз...леніла оз...мина. (Ю. Збанацький.) Віл...но й широко ро...ляглись з...лені поля не тіснили їх похмурі ліси не давили високі гори і далеко/далеко сягало око впродовж ланів що з...леними в...ршечками виглядали з ярів та балок. А прийде ніч болить душа словами. (Л.Костенко.) Оглянуся назад ледве видно в туманах ст...жину. А пр...слухаюсь ледве якісь там ячать голоси. (М.Рильський.) Пісень

пр...частились бджоли...них можна й у путь! (Є.Гуцало.) Те слово не (Б/б)іблійне, не з (К/к)орана з народних дум те слово постає. (П.Воронько.) ...гинуть воріжен...ки вщ...хнуть прокл...они спиняться бій. (С.Черкасенко.) Ро...бився вал утихла буря біл...ш валів не стало. (Леся Українка.) На хмарах горбатих громи роз...їжджають возами громи роз...їжджають у хмарах вози гуркотят.... (Є.Гуцало.).

**Завдання 5.** Перепишіть, поставте розділові знаки і поясніть їх. Побудуйте схеми речень.

1.Тихесенько вітер віє степи лани мріють між ярами над ставами верби зеленіють ( Т. Шевченко). 2. Білі квіти впали - заповідь майбутніх січнів перший раз тоді поцілувала землю вічність ( . Б. Антонич). 3. Море вже ж спить собі тихо-сумирно зітхають широкі груди (Дніпрова Чайка). 4. Він знає серцю легше сподіватись при щирості людського почуття ( Г. Чубач). 5. Буває мить якогось потрясіння-побачиш світ, як вперше у житті ( Л. Костенко). 6. Гляне холодною водою зіллє ( Нар. твор.) 7. Вам страшно геть ідіть з дороги ( Леся Українка). 8.Пройшов ранок збудились дороги ( А. Головка).

## Практичне заняття №7

**Тема.** Багатокомпонентні складні речення.

**Мета:** поглибити знання студентів про види складних речень, зокрема про складне багатокомпонентне речення та його пунктуацію; формувати ключові компетентності, а саме – компетентність саморозвитку й самоосвіти; розвивати вміння правильно ставити розділові знаки у складному багатокомпонентному реченні; розвивати комунікативні компетенції; самостійність мислення, вміння робити висновки за аналогією, наводити аргументи на підтвердження власних думок; на основі мовленнєво-комунікативного, дидактичного матеріалу виховувати прагнення саморозвитку та самовдосконалення.

### Список рекомендованих джерел:

1.Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с.

2.Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ:

Либідь, 2001.

3.Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.

4.Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.

5.Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640с.

**Термінологічні поняття:** багатокomпонентне складне речення.

Завдання 1. Спишіть, визначте види багатокomпонентних складних речень. Побудуйте схеми речень.

1. Людина йде по рідних вулицях, де пройшло її дитинство, де буяла молодість, де проходили найкращі роки життя ( Я. Баш.). 2. Коли б він міг, зі всього світу скликав би лікарів, щоб вони по крапельці знесли здоров'я дружині, поставили на проворні ноги ( М. Стельмах).3. Отак Марко і зустрівся після довгої розлуки з селом, про яке геній людства писав, що на Україні воно схоже на писанку ( М. Стельмах). 4. Сонце кинуло перші промені, високо в небі залунала пісня жайворонка, легенький вітерець приніс пахощі польових квітів ( Кол.). 5.Туман на той час майже розвіявся, і в парку одразу стало просторіш, але полишена на доріжках та деревах роса робила його убогим і непривітним ( Міщ).

Завдання 2. Спишіть, визначте типи речень з різними видами зв'язку. Побудуйте схеми речень.

1.А речення - мов зоряний разок слів-намистин, що світяться алмазно, і все довкіл сіяє так виразно ( Д. Білоус). 2. Збулись твої ( Шевченкові) слова пророчі, і час оновлення настав, і темні просвітилися очі, вчорашній раб Всесильним став (М. Рильський). 3. А я додам: любити можна поезію в добу ракет, бо, дивна річ, людина кожна якоюсь мірою поет ( М. Рильський). 4.Надвечір хуга втихла, хмари на заході почервоніли, сніг стужавів і гостро заблищав, а повітря стало таким прозорим, що було далеко видно голі дерева понад шляхом (Григій Тютюнник).

Завдання 3. Зробіть повний синтаксичний розбір багатокomпонентних речень.

1. Матері сподіваються від своїх дітей найвищих духовних злетів, бо й в останню хвилину думають про те, щоб діти їхні жили достойно серед людей і творили добро на своїй землі ( В. Симоненко). 2. Так земля зітхала за сонцем і не знала, що за малу годину вона потоне в його золотих обіймах, що сльози-тумани розвіються, зникнуть од одного ясного променистого погляду. 3. Кожне слово, що

крушило лід, і кожна мисль, що не питала броду, спиралась твердо на плече народу, який страждав і жив на цій землі (Б. Олійник ).

## **V. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Бибик С.П та ін. Орфографічний словник української мови. Київ: Довіра, 2001.
2. Бодик О., Рудакова Т. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 416 с.
3. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 896с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладачі голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440с.
5. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматика української мови / за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця. Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. 398 с.
6. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 336 с.
7. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І.Р.Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. І.Р.Вихованця. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.

8. Гринчишин Д.Г., Сербська О.А. Словник паронімів української мови. Київ: Освіта, 2008. 320 с.
9. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 534 с.
10. Державний стандарт повної загальної середньої освіти / Постанова КМУ № 898 від 30.09. 2020 року.
11. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
12. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 222 с.
13. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
14. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
15. Закон України «Про фахову передвищу освіту від 06.06.2019 р. №2745-VIII (набрав чинності 09.08.2019 року) (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, 3 30, ст.119), (зі змінами та доповненнями, внесеними Законами України від 18 грудня 2019 року №392-IX, від 16 січня 2020 року № 463-IX, від 4 березня 2020 року № 524-IX).
16. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
17. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови: Підручник. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
18. Орфографічний словник української мови/ уклад. С.І. Головащук. Київ, 2000. 989 с.
19. Орфоепічний словник української мови: У 2т. / уклад.: М.М. Пещак та ін. Київ: Довіра, 2001. - (Словники України).

20. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. та ін. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ, 6-те вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 430 с. (Навчальне видання).
21. Полюга Л.М. Словник антонімів української мови / за ред.Л.С. Паламарчука. - 2-е вид. доп. і випр. Київ: Довіра, 2001. 275с.
22. Полюга Л.М. Словник українських морфем. Львів: Світ, 2001.448с.
23. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahanoi-serednoi-osvity>
24. Русанівський В.М. Історія української літературної мови. Підручник. Київ: АртЕк, 2001. 392 с.
25. Словник UA. URL: <https://slovnyk.ua/>
26. Словник синонімів української мови: У 2 т. Київ: Наукова думка, 2001.
27. Словник української мови : у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд. Київ: Наукова думка, 2010–2020.
28. Стандарт фахової передвищої освіти України: освітньо-професійний ступінь «фаховий молодший бакалавр», галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 013 Початкова освіта, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 801. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/fahova-peredvisha-osvita/sektor-fahovoyi-peredvishoyi-osviti/zatverdzheni-standarti>
29. Сучасна українська літературна мова / за ред. Пономарева О.Д. Київ: Либідь, 2001.
30. Терещенко В.М. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник / за ред. В.М. Терещенко, А.О. Панченков. Харків: Соняшник, 2019. 256 с.

31. Українська мова. Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М. П. Павлюк та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 2000. 752 с.
32. Українська мова: Практикум: навч. посібник. - 2-ге вид., стереотип / за ред. Пазяк О.М., Серсбенська ОА., Фурдуй М.І, Шевченко Л.Ю. Київ: Либідь, 2001. 384с.
33. Український правопис: URL:  
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-ravo.pdf>
34. Універсальний словник. Українська мова та література / укладач ПоляковаЛ.О., Парашич В.В. Харків: Торсінг плюс, 2008. 448с.
35. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2007. 823с.
36. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 540с.
37. Ющук І.П. Українська мова: підручник. – 4-те вид. Київ: Либідь, 2008. 640 с.